

*Мателешко Ю.П.,
кандидат історичних наук,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород*

УКРАЇНА, МОЛДОВА ТА ГРУЗІЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВ БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКО-КАСПІЙСЬКОЇ ВІСІ

Балто-Чорноморсько-Каспійський регіон має виняткове геополітичне значення, що обумовлено не тільки його буферним положенням між маккіндерівським Хартлендом в особі Росії та Рімлендом (внутрішнім півмісяцем) на чолі із Західною Європою, але і транзитним та ресурсним потенціалом. У міру зростання інтересу США, ЄС та Росії до цього регіону, в ньому посилюється напруженість і виникають конфліктогенні ситуації.

Особливе значення серед складових регіону займає район Каспійського моря. У стратегії національної безпеки США 2002 р. Каспійський регіон, який називають пріоритетним в зовнішній політиці Сполучених Штатів після розпаду СРСР [4], розглядається як важливе стратегічне альтернативне джерело нафти, а також плацдарм подальшого доступу США до перспективних ринків Південної, Східної та Південно-Східної Азії [9]. Також регіон важливий з точки зору контролю над Іраном та його ядерною програмою. Довготривалою стратегічною метою США є закріплення свого політичного, економічного та військового впливу на такі країни, як Казахстан, Туркменістан, Азербайджан, Іран (країни-постачальники енергоносіїв) та Вірменію, Грузію, Молдову, Україну, Болгарію та Румунію (країни-транзитери). Схожі інтереси щодо регіону переслідує і ЄС, в тому числі і через програму «Східного партнерства» (Україна, Молдова, Білорусія, Грузія, Вірменія, Азербайджан). Правда, на думку деяких науковців [1], Брюссель, на відміну від Вашингтона, продовжує робити ставку на енергетику (створення «Південного транспортного коридора» в обхід Росії), залишаючи політичну складову далеко позаду. Звичайно, такі прагнення викликають протидію регіонального лідера – Росії, головними пріоритетами якої є підтримка політичного, економічного і військового домінування серед країн регіону, недопущення посилення тут ролі третіх країн, передусім США та ЄС.

Значною мірою протиріччя між США, ЄС та Росією в Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні визначається їх відносинами з Україною, Молдовою та Грузією,

які довгий час залишалися своєрідною сірою зоною, геополітичне майбутнє якої донедавна залишалось невизначеним. Учасники цієї «трійки», враховуючи їх внутрішні політичні процеси і зовнішньополітичні орієнтири, є досить близькими. Так, вони проходять через схожі суспільно-політичні та соціально-економічні перетворення, прагнуть отримати членство в ЄС та НАТО, входять у спільні організації (ГУАМ та СДВ), мають складні відносини з РФ, яка підтримує невизнані державні утворення на їх територіях.

Вступ до ЄС та НАТО країн Прибалтики, Польщі, Болгарії та Румунії, а також рішучі кроки до євроатлантичної інтеграції з боку Грузії, Молдови та України засвідчили формування певної вісі, яка, з одного боку, стала своєрідним геополітичним щитом на кордоні Заходу з Росією, а з іншого – спровокувала агресивні дії останньої, спрямовані на створення та підтримку своєрідної антивісі з маріонеткових республік Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії, ЛНР, ДНР та Криму. Причому, прозахідна вісь, на відміну від проросійської, має виражене інституційне оформлення у вигляді країн-членів ЄС та НАТО (Естонія, Латвія, Литва, Польща, Болгарія, Румунія), а також країн-учасниць ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова) та Спільноти демократичного вибору (Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Молдова, Україна, Словенія, Македонія, Грузія).

Москва постійно здійснює тиск на Грузію, Україну і Молдову, намагаючись повторно втягнути ці країни в орбіту свого впливу. На думку деяких експертів, після загарбання Абхазії та Криму, Росія повернула собі вплив у Чорноморському регіоні, який був у неї за часів СРСР. Таким чином, РФ контролює величезну частину узбережжя Чорного моря, починаючи від гирла грузинської річки Інгури, що на кордоні невизнаної Абхазії – закінчуючи західним мисом Кримського півострова Тарханкут. Азовське море тепер стало для Росії «таким собі внутрішнім Аральським озером», де вона одноосібно контролює вхід в акваторію [3]. Як вважає А.Октисюк, зараз континентальна Україна знаходиться в глибокому «геополітичному мішку» [3] (небезпеку півдню країни несе Крим та Придністров'я, півночі – Білорусь, а сходу – проросійські сепаратисти).

Отже, після 1991 р. присутність США, ЄС і НАТО в Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні постійно збільшується, а Росія не в змозі стримати їх проникнення в цю стратегічно важливу ділянку геополітичного простору. Долучення до системи європейської безпеки країн Прибалтики, Польщі, Румунії, Болгарії, а також

наміри США та ЄС розширити сферу свого впливу за рахунок України, Молдови та Грузії свідчать про формування певної геополітичної вісі, яка має стати стримуючим чинником Росії з її імперськими амбіціями. Остання, протидіючи американсько-європейському впливу, шляхом створення маріонеткових республік та «заморожених» конфліктів, формує своєрідну антивісь, яка покликана не допустити поглиблення впливу євроатлантичних структур в Чорному та Каспійському морях. Незважаючи на агресивні дії Москви, останні рішучі кроки України, Грузії та Молдови у напрямку євроінтеграції показали, що в найближчі роки розширення впливу ЄС на схід буде продовжуватися. Однак, аналогічні дії щодо їх інтеграції до НАТО можуть ще більше загострити відносини між Росією і Заходом та посилити й без того високий рівень конфліктогенності регіону.

Список використаних джерел

1. Гегелашвили Н.А. Современная политика ЕС и США в Большом Черноморско-Каспийском регионе [Електронний ресурс] / Гегелашвили Нана Александровна. – Режим доступу: <http://mirpolitiki.net/politika/vostochnoe-partnerstvo-201204/>
2. Маршания З.С. Балто-Черноморско-Каспийский регион сквозь призму «нового регионализма» / З.С.Маршания // Вісник ОНУ. – 2006. – Т. 11. – Вип. 10. – С. 381-392.
3. Октисюк А. Анексія Криму – геополітична втрата України [Електронний ресурс] / Анатолій Октисюк. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2014/06/4/7027774/>
4. Плащинский А. Установление нового мирового порядка на современном этапе: каспийский вектор [Електронний ресурс] / А.Плащинский. – Режим доступу: <http://geopolitics.by/analytiks/ustanovlenie-novogo-mirovogo-poryadka>
5. Рябцев В. Геополитические особенности Черноморско-Каспийского региона в условиях постбиполярного мира [Електронний ресурс] / Владимир Рябцев. – Режим доступу: <http://www.casfactor.com/ru/expanalit/664.html>
6. Antonenko O. Towards a comprehensive regional security framework in the Black Sea region after the Russia-Georgia war / O.Antonenko // Southeast European and Black Sea Studies. – September 2009. – Vol. 9. – No. 3. – P. 259-269.
7. Özdamar Ö. Security and military balance in the Black Sea region / Ö.Özdamar // Southeast European and Black Sea Studies. – 2010. – No 3. – P. 341-359.

8. Terterov M. Russian Geopolitical Power in the Black and Caspian Seas Region: Implications for Turkey and the World [Электронный ресурс] / Marat Terterov, John Van Pool, Sergiy Nagornyy. – Режим доступа: <http://www.gpf-europe.com/upload/iblock/e3b/15-marat-john-sergiy03.pdf>

9. The National Security Strategy of the United States of America [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>